

Krachtige prentenboeken centraal in groep 1 en 2

Ontluikende geletterdheid, terug naar de basis.

auteur: Guyanne van der Horst
datum: 21-09-2020

In 2001¹ was al bekend dat op jonge leeftijd in aanraking komen met boeken een positief effect kan hebben op leesmotivatie. In de doorgaande leeslijn (2020) staat de voor- en vroegschoolse periode als eerste sleutelperiode genoemd; 'de eerste belangrijke fase in de ontwikkeling tot lezer ligt in de eerste levensjaren'². Toch is leesbevordering slechts door iets meer dan de helft van de basisscholen opgenomen in het beleidsplan (2019)³. Met onderstaande aanpak kan een structureel aanbod op gebied van leesbeleving en ontluikende geletterdheid in beleid worden geborgd. De aanpak is ontstaan vanuit het gedachtegoed van List Kleuters⁴ waarbij de volgende doelen zijn geformuleerd:

- Opbouwen van kennis- en ervaringsbasis voor taalbegrip (kritisch luisteren) en taalproductie
- Opbouwen van een brede en veelzijdige belangstelling voor (prenten)boeken
- Fundamenteel begrip van de lees- en schrijfhandeling voor alle leerlingen.

Onderstaande aanpak is een verdere uitwerking en verdieping op wat er in 2017 bekend was.

Jonge kinderen genieten van prentenboeken met mooie platen en beschrijvende teksten, ze hebben plezier om samen een bijzondere zin te ontdekken en ze bekijken de letters van één of enkele woorden uit het boek. Dit plezier vormt de basis van onderstaande aanpak.

Het aanbod voor jonge kinderen is krachtig als het in samenhang vanuit een thema, wordt aangeboden. Vanuit de daarbij geselecteerde prentenboeken worden zinnen, woorden en letters in context aangereikt. Letters horen vanuit contexten aan de orde te komen, losse letters hebben geen betekenis. In het fragment uit de praktijk (in het kader) laat Thijs zien dat er voor hem een verband bestaat tussen de letter 'k' en het woord mat. De relatie die wij hadden willen zien: de 'k' van het woord 'kleed', is niet gelegd. Dit fragment ondersteunt het belang van het in rijke contexten werken.

Het plezier van voorlezen zorgt voor interesse om zelfstandig te gaan 'lezen' (vaak doen alsof) en zelf te gaan 'schrijven' (beginnende met kriebels en krabbels). Door de thematische aanpak en de gesprekken die worden gevoerd, wordt de woordenschat versterkt. Alles hangt samen met elkaar waarbij de prentenboeken voor rijke contexten zorgen.

Uit de praktijk: Thijs komt thuis uit school en vertelt aan zijn moeder: 'Mama, vandaag heb ik de letter 'k' geleerd van mat.'

Prentenboeken zijn krachtige middelen voor het onderwijs aan jonge kinderen. Het horen van tekst in combinatie met het zien van de afbeeldingen en een gericht gesprek na afloop, heeft een positief effect op het opbouwen van kennis over de verhaalstructuur (verhaaloriëntatie), de opbouw van begrip rond het verhaal (verhaalbegrip) en de woordenschat. Door thematisch te werken met prentenboeken, bied je leerlingen een sterke basis waarbij zij belangstelling ontwikkelen voor boeken en een aanzet geven voor hun smaakontwikkeling.

De basisaanpak

Per week zijn er negen momenten waarin wordt voorgelezen waarbij minimaal zes keer uit de geselecteerde prentenboeken. Deze geselecteerde prentenboeken worden ieder minimaal drie keer herhaald. Het moment van voorlezen mag maximaal 20 minuten duren. Het voorlezen is gericht op het beleven van het verhaal, het luisteren en genieten. In deze aanpak wordt de interactie juist niet opgezocht. Kinderen luisteren, kijken naar de digitale prenten en genieten van de intonatie en kracht van de voorlezer.

Na het voorlezen krijgen de leerlingen één vraag waarop zij een antwoord formuleren. Deze vraag blijft centraal staan in het gesprek waarbij alle leerlingen betrokken worden.

¹ Kush, J. C., & Watkins, M. W. (2001). Long-term stability of children's attitudes toward reading. *The Journal of Educational Research*, p. 89(5), 315-319.

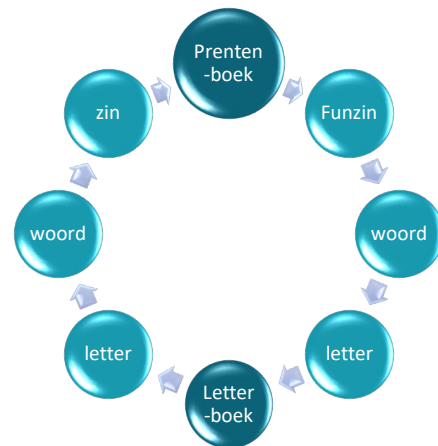
² Stichting Lezen (2020). *De doorgaande leeslijn, De leesontwikkeling van 0 – 20 jaar*, Amsterdam, Stichting Lezen. p. 15, 28-36.

³ DUO Onderwijsonderzoek & Advies (2019). *Leesbevordering basisonderwijs 2019. Stand van zaken*. Amsterdam: Stichting Lezen. p. 3, 14-18.

⁴ Handleiding LIST kleuters mei '17, Anneke Smits, Thoni Houtveen en Saskia Brokamp

Daarnaast komt er per prentenboek, bij de derde keer voorlezen, een zin centraal te staan, de funzin. Met de funzin worden diverse activiteiten ondernomen rond zinnen, woorden en letters.

Naast het prentenboek wordt ook gewerkt met letterboeken. Deze maken de cirkel rond. Van letters gaan we dan immers weer terug naar woorden, zinnen en tekst. Hieronder is de cirkel gevisualiseerd.

In het volgende schema is de aanpak rond een prentenboek uitgewerkt.

Overzicht lezen en activiteiten rond een essentieel prentenboek

<i>Aanbieding</i>	Voorlezen	Vraagniveau	Zin-woord-letter activiteit	Letterboek activiteit
<i>1^e keer</i>	Verhaal max. 20 min.	Analyseren		
<i>2^e keer</i>	Verhaal max. 20 min.	Analyseren/ genereren		
<i>3^e keer</i>	Verhaal max. 20 min.	Genereren/ verbinden	Funzin: introductie	
<i>4^e keer</i>	Als anker voor de woord- zin-letter activiteit		Funzin: samen husselen woord(en) schrijven	Letterboek
<i>5^e keer</i>	Relatie leggen met het verhaal		Woord(en) Letter centraal	Letterboek herhaling

Alle kinderen doen mee

De aanpak heeft als doel alle leerlingen een goede bagage mee te geven naar groep 3. Alle leerlingen doen mee bij de aangeboden stappen. Hierbij is ruimte voor iedere leerling om dit op het eigen niveau te doen. De leerkracht observeert. Dit doorbreekt het werken in niveaugroepjes (verstopte divergentie) waarbij leerlingen vaak op ongeveer gelijk niveau worden gegroepeerd en instructies krijgen. Leerlingen die mogelijk in hun ontwikkeling stagneren, worden in extra lestijd door de leerkracht geholpen met ondersteunende activiteiten. Zij blijven echter deelnemen aan het programma voor de gehele groep (convergente differentiatie).

Voorwaardelijke principes

- 1. Plan 6 periodes in het jaar voor essentiële thema's (zie stap 3)**
Iedere periode bestaat uit 4 tot 6 weken. Je kunt dus een aanbod voor 36 weken plannen.
- 2. Bereid gezamenlijk voor**
Door met elkaar voor te bereiden, wordt het creatief denken versterkt. Dit leidt tot rijkere thema's. De voorbereiding van het thema wordt met het de teamleden van de onderbouw gezamenlijk gedaan.
- 3. Bepaal het essentiële thema**
In iedere periode staat een essentieel thema centraal. Een essentieel thema is een thema dat een dilemma bevat. Het roept vragen, verwondering en verdieping op. Kinderen denken na, geven betekenis en koppelen de kennis aan hun eigen wereld. Vanuit dit perspectief is 'lente' geen goed thema. Een alternatief zou kunnen zijn 'alles groeit'. Met de keuze van het essentiële thema wordt de richting voor die periode helder. Goede essentiële thema's zorgen voor een rijk aanbod waarin de hoofdoelen van het programma tot hun recht komen.
- 4. Selectie prentenboeken: twee essentiële prentenboeken per week**
Rond het essentiële thema worden rijke prentenboeken geselecteerd waaronder de essentiële prentenboeken. Iedere week worden twee prentenboeken volgens vast stramien behandeld, dit zijn de essentiële prentenboeken. Deze prentenboeken voldoen aan diverse eisen. Voorwaardelijk is dat zij beschikken over voldoende taalaanbod en passende prenten. Ook is aandacht voor ritme, rijm, beeldspraak en herhaling belangrijk bij de selectie van de prentenboeken. Verder worden de essentiële prentenboeken gedigitaliseerd zodat deze op het digibord te bekijken zijn tijdens het voorlezen.
- 5. Uitwerking essentiële prentenboeken: vragen formuleren en funzin selecteren**
Bij ieder prentenboek worden enkele open vragen vooraf geformuleerd. Na het voorlezen van het prentenboek wordt één vraag centraal gesteld. Met deze vraag worden de leerlingen aan het denken gezet. De pittigste vragen zijn gericht op het verbinden van het verhaal aan het thema en de wereld. Daarnaast worden de leerlingen, nadat het prentenboek al minimaal twee keer is voorgelezen, meegenomen naar een zin uit het boek. Deze vaak voorkomende zin, de funzin, wordt volgens een vast stappenplan met de leerlingen gelezen en daarna o.a. gehusseld. Vanuit de funzin wordt een woord gekozen en vanuit het woord komt een letter centraal te staan.
- 6. Letterboeken selectie**
Ieder essentieel prentenboek wordt ondersteund door een lettertekst uit een letter- of alfabetboek. Wanneer dit boek centraal staat komt de opbouw van letter naar woorden, zinnen en tekst spelenderwijs aan bod.
- 7. Een rijke leeromgeving**
Het thema wordt niet alleen vormgegeven met prentenboeken, ook hoeken en activiteiten worden in de planning meegenomen. Zo is in iedere groep een lees- en een schrijfhoek waarbij de relatie met het thema goed zichtbaar is. De hoeken zijn zo ingericht dat leerlingen graag naar deze plekken willen. In de schrijfhoek zijn de materialen gericht op het stimuleren van inventief spelling. Leerlingen gaan kriebelen en krabbelen, sommige schrijven al letters en sommige kunnen zelf al woorden schrijven. De schrijfproducten van alle leerlingen worden gewaardeerd door de leerkracht.

Met de uitwerking van de essentiële thema's wordt met de leerlingen een routine opgebouwd. De leerlingen raken steeds meer vertrouwd met de aanpak. Ze groeien in hun mondelinge taalvaardigheid door het leren formuleren van antwoorden en in hun ontlukende geletterdheid doordat zij structureel oefenen met zinnen, woorden en letters. Hiermee werken ze aan de opbouw van een kennis- en ervaringsfundament voor taalbegrip en taalproductie. Ook ontwikkelen ze een brede belangstelling voor prentenboeken. De prentenboeken én het werken met essentiële thema's zorgen voor een rijk woordenschaat aanbod.

Deze aanpak biedt een sterke basis voor alle leerlingen ter voorbereiding op groep 3.

Geïnteresseerd?

Met deze aanpak zijn diverse groepen 1 en 2 aan de slag. Zij bereiken goede resultaten. Met drie studiemiddagen en 2 coachingsmomenten kunt u ook aan de slag met deze aanpak.

Voor vragen en informatie kunt u mailen naar:

Guyanne van der Horst (senior onderwijsadviseur) jomagi.educatief@gmail.com

Audrey Machielsen (senior onderwijsadviseur) advies@aumac.nl

Bronnen

- Kush, J. C., & Watkins, M. W. (2001). Long-term stability of children's attitudes toward reading. *The Journal of Educational Research*, p. 89(5), 315-319.
- Stichting Lezen (2020). *De doorgaande leeslijn, De leesontwikkeling van 0 – 20 jaar*, Amsterdam, Stichting Lezen. p. 15, 28-36.
- DUO Onderwijsonderzoek & Advies (2019). *Leesbevordering basisonderwijs 2019. Stand van zaken*. Amsterdam: Stichting Lezen. p. 3, 14-18.
- Handleiding LIST kleuters mei '17, Anneke Smits, Thoni Houtveen en Saskia Brokamp